

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV ÖST RAPPORT 2009:25

ARKEOLOGISK FÖRUNDERÖKNING I FORM AV ANTIKVARISK KONTROLL

Carl Johans park

RAÄ 96

Norrköpings stad och kommun

Östergötland

Dnr 422-1326-2007

Annika Helander

UV ÖST RAPPORT 2009:25

ARKEOLOGISK FÖRUNDESRÖKNING I FORM AV ANTIKVARISK KONTROLL

Carl Johans park

RAÄ 96

Norrköpings stad och kommun

Östergötland

Dnr 422-1326-2007

Annika Helander

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV Öst

Roxengatan 7, 582 73 Linköping

Tel. 010-480 81 40

Fax 010-480 81 73

uvost@raa.se

www.arkeologiuv.se

Omslagsbild Bilden visar Carl Johans park efter ombyggnad.
Estoniamonumentet har fått ny placering och Café Carl Johan har tillkommit.
FOTO ANNIKA HELANDER.

Produktion/grafisk form BRITT LUNDBERG

Grafik LARS ÖSTLIN

Foto ANNIKA HELANDER

Utskrift UV ÖST, LINKÖPING 2009

Kartor ur allmänt kartmaterial, ©Lantmäteriverket, 801 82 Gävle. Dnr L 1999/3.

© 2009 Riksantikvarieämbetet

UV ÖST, RAPPORT 2009:25

ISSN 1404-0875

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	5
Målsättning	5
Kulturmiljö	6
Metod och genomförande	6
Resultat	6
Stenfyllt dike	8
Träkonstruktion	10
Referenser	12
Litteratur	12
Övriga referenser	12
Administrativa uppgifter	12

Fig 1. Karta över Östergötland med platsen för förundersökningen markerad.

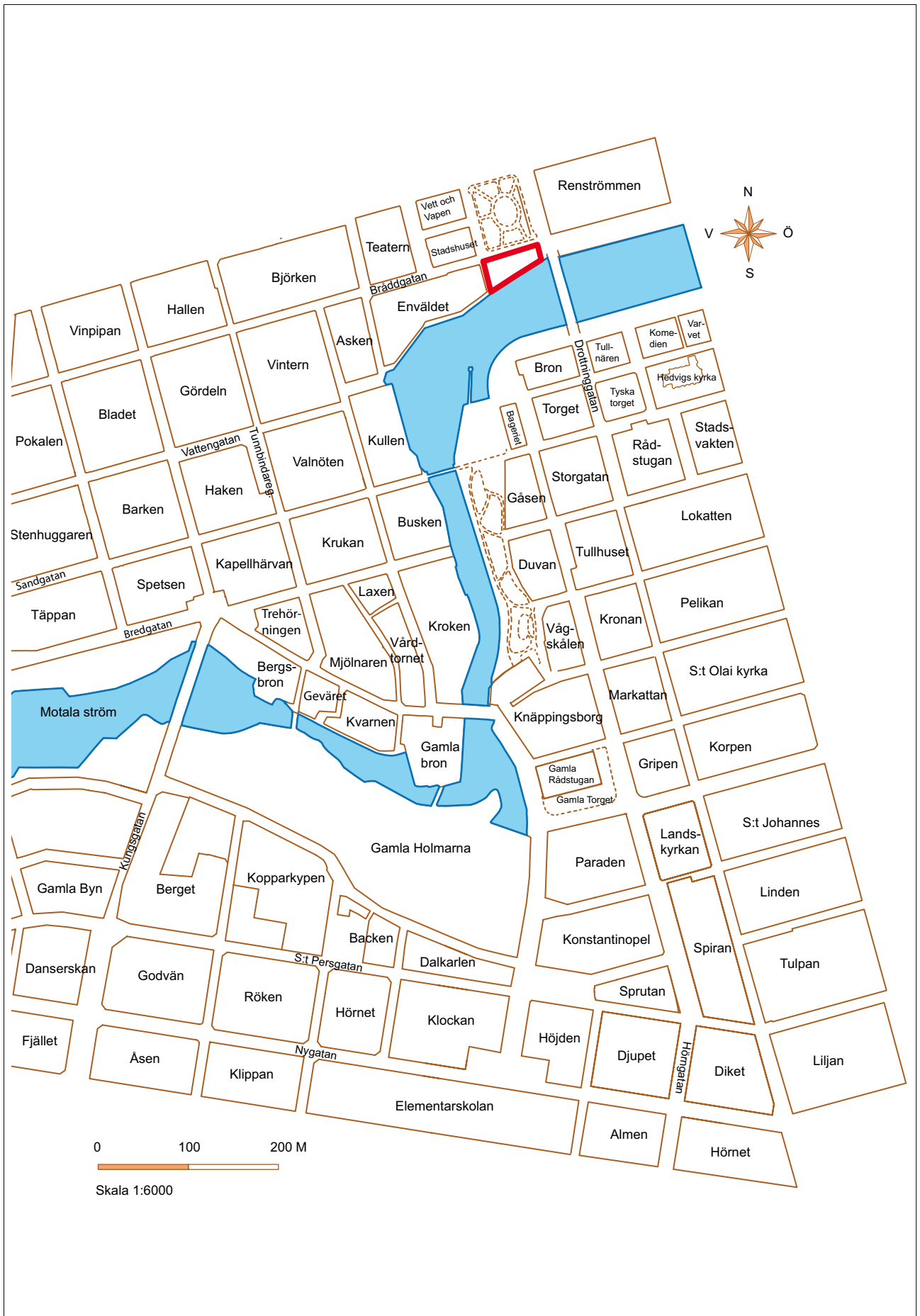

Fig 2. Karta över Norrköpings innerstad med förundersökningsområdet markerat. Skala 1:6000.

Arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll

Carl Johans park

SAMMANFATTNING

Riksantikvarieämbetet, UV Öst, har under april månad år 2008 utfört en förundersökning i form av antikvarisk kontroll inför omgestaltning av Carl Johans park i Norrköpings stad. Vid den antikvariska kontrollen framkom lämningar som sannolikt kan förknippas med 1700-talsstaden.

Ett stenfyllt dike i nord-sydlig riktning framkom i sluttningen ned mot Strömmen. Dikets funktion är osäkert och kan rimligen tolkas på två sätt – antingen har diket utgjort kvarters- eller tomtindelning, eller också rör det sig om lämningar efter de utdikningar som gjordes för att dränera de vattensjuka områden som fanns norr om Strömmen.

Dessutom påträffades rester efter en träkonstruktion i anslutning till Strömmen och nuvarande fäste för Drottningbron. En ¹⁴C-analys har daterat träet till bronsåldern. För övrigt var marken kraftigt störd av sentida nedgrävningar och utfyllnadsmaterial.

BAKGRUND

Norrköpings kommun, Tekniska kontoret, planerade omgestaltning av Carl Johans park. Parken är belägen i centrala Norrköpings norra del, direkt norr om Motala ström och väster om Drottningbron (se fig 2). Arbetet innebär borttagande av befintlig byggnad och murar. Dessa ersätts av nya granitmurar och belysningsstolpar, medan gång- och körytor i stort kommer att kvarligga. Den del av Carl Johans park som berörs av markarbetena inför omgestaltningen omfattar en ca 60x25 meter stor yta.

MÅLSÄTTNING

Norr om Motala ström finns ett område med raka gator och kvartersfigurer vilka tolkas som tillkomna under 1600-talets början. Ytterst få arkeologiska undersökningar har genomförts i denna stadsdel. Målsättningen med den antikvariska kontrollen var att utröna huruvida det finns bevarade kulturlager eller konstruktioner i denna del av 1600-talsstaden.

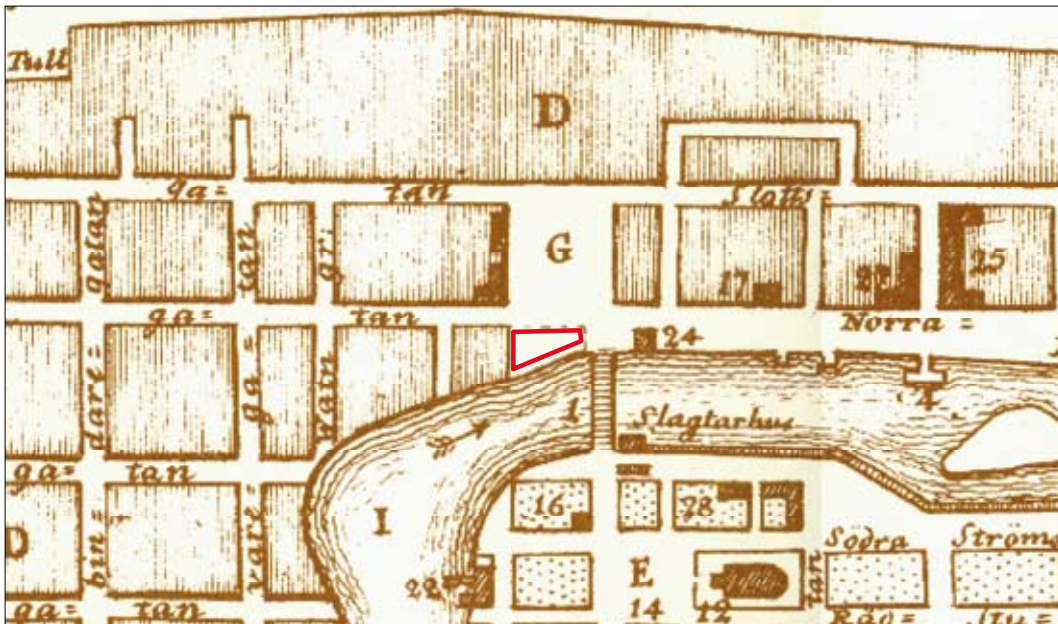

Fig 3. 1769 års karta över Norrköping med Carl Johans park markerad med röd linje.

KULTURMILJÖ

Carl Johans park ligger utanför Norrköpings medeltida stadskärna där ett flertal arkeologiska undersökningar har genomförts. RAÄ 96 sträcker sig dock utanför den medeltida staden och innefattar även de delar som kan förväntas motsvara stadsbebyggelsen omkring år 1640.

Norrköpings äldsta stadsplan upprättades år 1640 av Olof Hansson Örn huvud. Frågan om vad kartan representerar – befintliga eller planerade kvarter – är fortfarande föremål för diskussion. Norr om Motala ström finns ett större område med raka gator och stora kvartersfigurer som allmänt tolkas som en vid 1600-talets början nyanlagd stadsdel. Det bebyggelsemässiga innehållet i denna stadsplan är mycket oklart. Ytterst få arkeologiska undersökningar har genomförts i denna stadsdel.

Enligt 1640 års karta mynnar den dåtida bron över Strömmen rakt ut mot Carl Johans park som är markerad som en öppen yta, utanför kvartersmark. Även yngre kartor visar en öppen yta. På 1769 års karta finns dock en streckad markering för just det område som idag är Carl Johans park (se fig 3).

I kvarteret Stadshuset, direkt nordväst om undersökningsområdet, gjordes år 1930 ett schaktningsarbete. Vid tillfället dokumenterades äldre byggnadslämningar i form av kallmur av tegel, rester efter eldstäder, kalkstensgolv och vattenledningar i form av borrarade trästockar. Dateringen av lämningarna är dock oklar (Broberg 1984).

En förundersökning utfördes år 2006 i Tunnbindaregatan, fyra kvarter västerut, inom de stora kvartersfigurerna som antas ha tillkommit under 1600-talet. Resultatet visade att det fanns bevarade bebyggelselämningar från 1600-talet i denna del av staden (Tagesson 2006).

METOD OCH GENOMFÖRANDE

Den antikvariska kontrollen utfördes vid tre tillfällen under april i samband med schaktningsarbetet. Handgrävning utfördes vid behov och profilritningar upprättades i de schakt där lämningar påträffades.

RESULTAT

Inom undersökningsområdet finns en plan yta i norr medan marken söder därom sluttar ned mot Strömmen. Särskilt den södra delen var kraftigt störd av äldre nedgrävningar och utfyllnads-material (se fig 4).

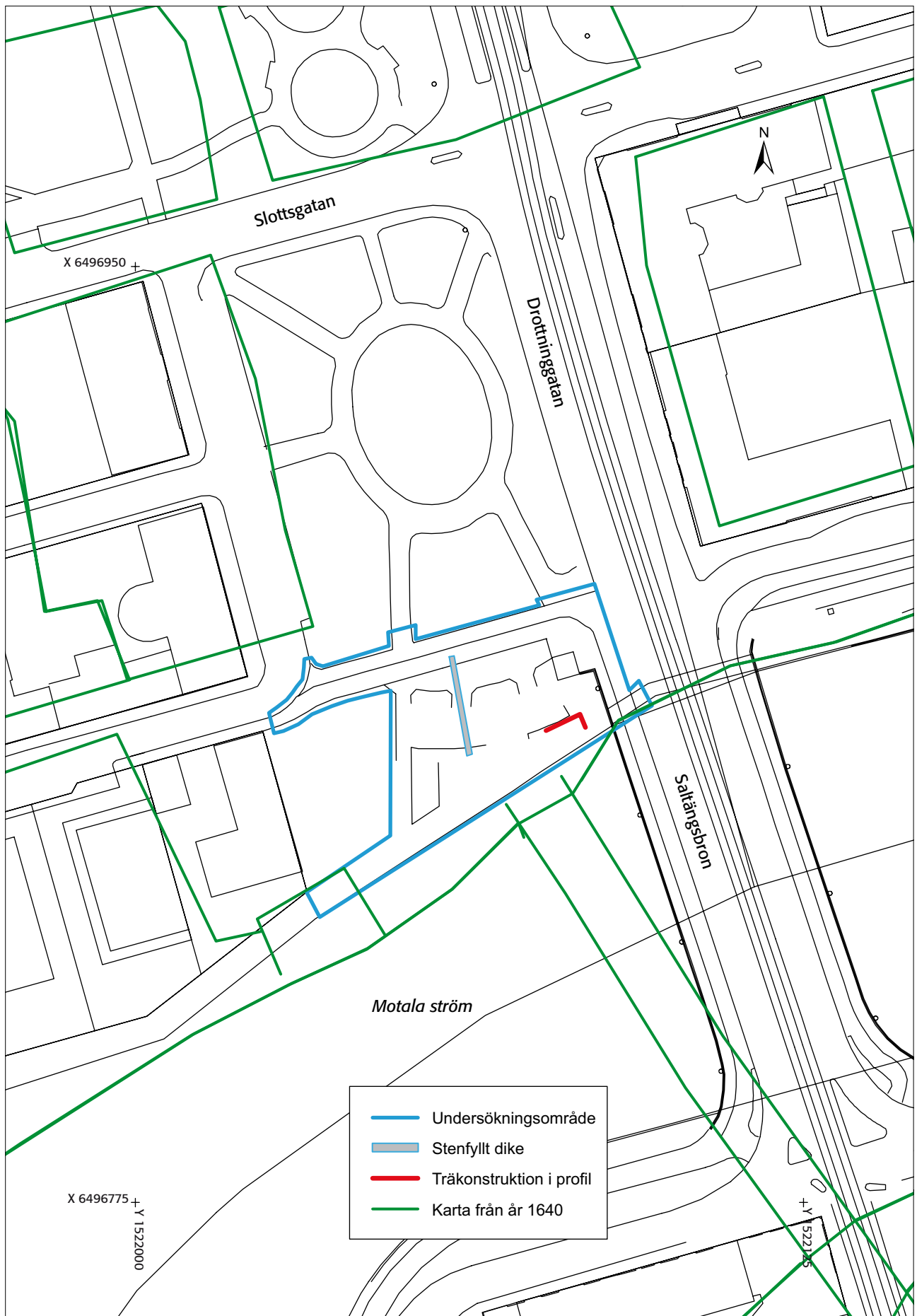

Fig 4. Utdrag ur fastighetskartan med undersökningsområdet markerat. Skala 1:1000.

Stenfyllt dike

I den norra delen av parken dokumenterades ett kraftigt dike med stenfyllning. Diket var 1,20 meter djupt och var orienterat i nord-sydlig riktning med lutning mot Strömmen. Den understa ½-metern var fylld av 0,2–0,4 meter stora stenar. Nedgrävningen för diket, som mätte 1,4 meters bredd i ytan, var grävd genom ett sandlager och ned i den grå bottenleran (se fig 5 och 6). Det stenfyllda diket kunde med avbrott för störningar följas utmed ca 18 meter. I stenfyllningen påträffades spik, tegel och trä från någon typ av påle eller stolpe. Trä från stolpen har ¹⁴C-analyserats och resultatet visar en ¹⁴C-ålder 1720±30 e Kr (se fig 7). Resultat av ¹⁴C-analyser från tidigmodern tid är vanligtvis svårtolkade pga stora felkällor, men det aktuella resultatet är viktigt då det tydligt understryker en datering till perioden, samtidigt som andra dateringsmetoder saknas.

Tolkningen av diket är osäker. Troligen rör det sig om en kvarters- eller tomtindelning av området. På 1769 års karta finns en streckad markering för just det område som idag är Carl Johans park. Ingen bebyggelse finns dock markerad på några kartor över denna del av staden. Möjligen kan det röra sig om förberedelser till tomter som aldrig blev bebyggda eller att platsen varit bebyggd under tidsperioder mellan det att kartor upprättades. Då det är känt att området norr om Strömmen länge var vattensjukt kan det röra sig om lämningar efter de utdikningar som gjordes för att dränera området. ¹⁴C-dateringen understryker denna tolkning.

Fig 5. Bilden visar det stenfyllda diket. FOTO ANNIKA HELANDER.

Träkonstruktion

I parkens sydöstra hörn, i anslutning till Drottningbron och Strömmen, framkom resterna efter en större träläggning eller någon annan typ av plan träkonstruktion. Träläggningen utgjordes av knappt 0,05 meter tjocka brädor av lönn, tätt lagda i nord-sydlig riktning, och var synlig i profil drygt 1,6 meter under dagens marknivå. Under träläggningen fanns ett 0,1 meter tjockt lager av mörkgrå lera, och därunder sand. Den mörkgrå leran var mycket kompakt och bedöms som naturligt avsatt.

Ovanpå träläggningen fanns ett 0,4–0,8 meter tjockt lager av gråbrun lera, och däröver fanns fyllnadsmassor där leran blandats med sten och grus (se fig 8 och 9).

Sentida nedgrävningar bröt genom träläggningen som dock kunde följas utmed ca 6,5 meter i öst-västlig riktning. I nord-sydlig riktning var drygt 2 meter synligt av träläggningen. Endast i den västra delen kunde en ursprunglig och intakt avslutning av träläggningen iakttas.

Träläggningen var belägen på ca 0,8 meter över Strömmens nivå som i denna del av Norrköping motsvarar havsnivån (muntl uppg SMHI).

Trä från konstruktionen har ¹⁴C-analyserats. Resultatet är förvånande då det visar en bronsåldersdatering, 895–795 f Kr (2 sigma, se fig 10). Carl Johans park låg på den tiden under vatten i en havsvik som sträckte sig en bit in i Norrköpings östra delar. Troligen rör det sig om en träkonstruktion som under yngre bronsålder sjunkit till botten i havsviken och blivit överlagrad genom sedimentering.

Bronsåldersdateringar har tidigare påträffats inne i Norrköping. Vid en undersökning i Kungsgatan påträffades fyra kokgropar under ett 1600-talslager. Kol från tre av anläggningarna ¹⁴C-analyserades och daterades till bronsålder. Dateringarna har tilldragit sig intresse eftersom kokgroparna var belägna så lågt som 17 meter över havet (Lindgren-Hertz 1999). Resultatet har bidragit till forskningen kring strandlinjeförskjutningen vid Bråviken där olika transgressions- och regressionsperioder diskuterats. Den aktuella dateringen av trä beläget på knappt 1 meter över havet kan komma att vara värdefull i diskussionen kring strandlinjens förskjutning i området.

Linköping i mars 2009

Annika Helander

Fig 8. Foto visande träkonstruktionen och lagerföljden i profil och vinkel. FOTO ANNIKA HELANDER.

REFERENSER

Litteratur

- Broberg, B. 1984. Norrköping. Medeltidsstaden 50. RAÄ & SHM.
- Lindgren-Hertz, L. 1999. Arkeologisk förundersökning. 1600-tal och äldre bronsålder i stadens västra utkant. Kvarngatan–Kungsgatan, stadsdelen Berg, Norrköpings stad och kommun, Östergötland. Rapport UV Linköping 1999:7.
- Tagesson, G. 2006. Arkeologisk förundersökning. Under Brücks fabriks AB, Tunnbindaregatan, RAÄ 96, S:t Johannes församling, Norrköpings stad och kommun, Östergötland. UV Öst Rapport 2006:61.

Övriga referenser

SMHI, Norrköping.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Län: Östergötland
Landskap: Östergötland
Kommun: Norrköping
Socken: Norrköping
Plats: Carl Johans park

Undersökningens mittpunkt: X6496866, Y1522066
Koordinatsystem: RT90, 2,5 gon V
Höjdsystem: RH00

Riksantikvarieämbetet dnr: 422-1326-2007
Länsstyrelsen dnr: 431-5667-07
Länsstyrelsen beslutsdatum: 2007-05-09
Projektnummer: 10633
Intrasisprojekt: O2007036
Rapportnummer: 2009:25

Ansvarig arkeolog: Annika Helander (med hjälp av Göran Tagesson)

Beställare: Länsstyrelsen Östergötland
Kostnadsansvarig: Norrköpings kommun, Tekniska kontoret

Undersökningstid: 1, 3 och 14 april 2008
Undersökningsområde: Ca 1500 m²